

**ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ КОНТРАБАНДИ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ
АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ АБО ФАЛЬСИФІКОВАНИХ
ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЙОГО
РОЗШИРЕННЯ**

*Горбаченко П.А.,
здобувач Національної академії Служби безпеки України*

Сьогодні незаконний обіг наркотичних засобів належить до глобальних проблем сучасності, оскільки йому притаманний високий ступінь суспільної небезпечності, зумовлений тяжкими наслідками не тільки для здоров'я окремої особи, а й для здоров'я населення, економіки, для кожної конкретної сім'ї та суспільства в цілому.

Провідні вчені зазначають, що наркоділками активно здійснюється перебудова наркоринку в Україні, адже поступово традиційні наркотичні засоби рослинного походження (макова солома, марихуана) витісняються більш сильними за своїм впливом на організм людини та небезпечними для її здоров'я висококонцентрованими препаратами, зокрема, синтетичного (амфетамін) та напівсинтетичного

(героїн, опіати) походження. Так, на фоні збільшення кількості споживачів наркотиків в Україні зростає попит на різноманітні їх види та сорти, у тому числі своєрідні новинки світового наркоринку.

Тенденція активної перебудови наркоринку в Україні та збільшення обсягів незаконного обігу наркотиків зумовлюється, зокрема й таким суспільно небезпечним явищем як контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Зважаючи, що контрабанда, відповідальність за яку передбачена ст. 305 КК України, на даний час є однією із загроз національній безпеці та національним інтересам України, актуальними залишаються дослідження цього складу злочину, зокрема, питання його предмету.

Теоретичні знання про предмет злочину мають значення при вирішенні питання про розташування окремих статей в Особливій частині КК України відповідно до об'єктів посягання, відмежуванні його від засобів, знарядь скоєння злочину, оскільки одна і та ж матеріальна річ може бути і предметом і знаряддям вчинення злочину (наприклад, зброя, документи, транспортні засоби, інструменти, інвентар тощо), здійсненні кримінально-правової кваліфікації та вирішенні питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

В різні часи значну увагу вивченню кримінально-правових проблем предмета злочину приділяли такі вчені як М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Я.М. Брайнін, М.А. Гельфер, В.К. Глістін, В.К. Гришук, В.І. Гуров, О.М. Джужа, М.І. Загородніков, Є.К. Каіржанов, О.Ф. Кістяківський, М.Й. Коржанський, Г.А. Крігер, В.М. Кудрявцев, П.С. Матишевський, В.О. Навроцький, Б.С. Нікіфоров, Г.П. Новосьолов, М.І. Панов, А.А. Піонтковський, О.Я. Светлов, М.В. Снаторов, В.Д. Спасович, О.Є. Спірідонова, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, М.С. Таганцев, О.М. Трайнін, Є.В. Фесенко, В.Д. Філімонов та інші.

Більшістю вчених підтримується точка зору, що предметом злочину необхідно вважати будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину.

Взагалі дослідники проблеми предмета злочину сформулювали низку концептів, пов'язаних із визначенням його місця у складі злочину:

1) погляд, відповідно до якого предмет злочину визнається факультативною ознакою складу злочину (М.І. Бажанов, П.С. Матишевський, А.В. Наумов, В.Я. Тацій). При цьому, вчені, які підтримують згадану теорію, хоча й визнають предмет злочину як факультативну ознаку складу злочину, проте насправді доводять його залежність від об'єкта посягання;

2) предмет злочину слід відносити до ознак об'єктивної сторони складу злочину (П.П. Михайленко, М.П. Бікмурзін);

3) предмет злочину є складовою об'єкта злочину чи виступає будь-яким структурним елементом суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом (О.Ф. Кістяківський, В.Д. Спасович, М.С. Таганцев, Б.С. Никифоров) [1, с. 90-92].

На сьогодні найпереконливішою позицією є те, що предмет злочину не може бути самостійним елементом складу злочину. Це зумовлено тим, що склад злочину являє собою сукупність його обов'язкових елементів (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони). Відсутність хоча б одного з цих елементів виключає склад злочину і, отже, кримінальну відповідальність. У свою чергу, предмет злочину, є не обов'язковим, а факультативним щодо загального поняття складу злочину, а отже, його можна визначити лише як ознаку, а не елемент складу злочину [2, с. 38-39].

Предмет є обов'язковою ознакою складу контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів і його визначення має важливе значення, оскільки даний злочин належить до так званих "предметних" злочинів. Відсутність такої ознаки виключає можливість кваліфікації діяння особи за вказаною статтею

Предметом злочину, передбаченого ст. 305 КК України є:

- наркотичні засоби – речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 06 травня 2000 року № 770; далі – Перелік);

- психотропні речовини – речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку;

- аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють;

- прекуртори наркотичних засобів і психотропних речовин – речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку [3];

- фальсифіковані лікарські засоби – лікарські засоби, які умисно промарковані неідентично (невідповідно) відомостям (одній або декільком з них) про лікарські засоби з відповідними назвами, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України, а так само лікарські засоби, умисно підроблені у інший спосіб, і не відповідають відомостям (одній або декільком з них), у тому числі складу, про

лікарські засоби з відповідними назвами, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України [4].

Фахівці відзначають, що найчастіше всього підробляють широко розрекламовані у засобах масової інформації лікарські засоби (протимікробні лікарські засоби, гормональні препарати, антигістамінні, судинно-розширювальні лікарські засоби, препарати, що вживають при сексуальних розладах тощо). При цьому слід враховувати, що не є предметом досліджуваного злочину, зокрема, неякісні (субстандартні) лікарські засоби (препарати, виготовлені легальним виробником з правильним маркуванням, але які за відсутності належних умов виробництва, транспортування та зберігання не відповідають установленим вимогам нормативних документів) та, так званих, “плацебо” (речовини без явних лікарських властивостей, що використовується в якості лікарського засобу, лікарський ефект якого пов’язаний з вірою самого пацієнта в дію препарату) [5, с. 14, 16].

Відповідно до пункту 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 03 червня 2005 року № 8 “Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил” для наявності складу злочину, передбаченого частиною 1 статті 305, розмір предмета контрабанди значення не має [6].

Однак, злочинною повинна визнаватися лише така контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, якщо їх розмір не є настільки незначним, що підпадає під ознаки малозначного діяння. При цьому, розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів може бути невеликий, значний, великий і особливо великий. У зв’язку з тим, що у КК України наявна очевидна термінологічна прогалина щодо назви розміру, який є більшим за незначний, але меншим за значний, Пленум Верховного Суду України вирішив іменувати його “розмір, який становить величину між верхньою межею невеликих розмірів і нижньою межею великих розмірів” [7]. Доречно називати цей розмір значним [8, с. 616-617].

При цьому, зазначимо, що визначення невеликих, великих і особливо великих кількостей наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що перебувають у незаконному обігу, проводиться на підставі наказу Міністерства охорони здоров’я України від 01.08.2000 р. № 188, яким затверджені відповідні Таблиці №№ 1, 2 і 3.

Оскільки кількості аналогів наркотичних засобів та фальсифікованих лікарських засобів не визначені у згаданих Таблицях, то будь-яка їх кількість є предметом контрабанди.

Вирішуючи питання про кваліфікацію дій винного, суд повинен мати на увазі, що в тих випадках, коли вони були пов’язані з

наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами різних видів, розмір цих засобів (речовин) визначається виходячи з їх загальної кількості. Якщо ж поряд із такими засобами чи речовинами предметом злочину був ще й прекурсор, неприпустимо об'єднувати їх кількість із кількістю останнього. Можна скласти лише кількість прекурсорів різних видів [7].

На даний час серед вчених та практичних працівників тривають дискусії щодо необхідності розширення предмету складу злочину, відповідальність за який передбачена ст. 305 КК України.

Серед останніх досліджень на згадану тему слід відзначити позицію С.О. Сороки, яка робить висновок, що переміщення отруйних, сильнодіючих речовин не може утворювати контрабанду як злочин у сфері господарської діяльності, оскільки порушує порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, а тому пропонує звучити предмет злочину ч. 1 ст. 201 КК України шляхом виключення слів “отруйні, сильнодіючі речовини” і включення їх, диференціювавши відповідальність залежно від їх розміру (невеликий, великий, особливо великий), до ст. 305 КК України, тим самим розширити предмет цього злочину [9, с. 10].

Слід погодитись зі слушністю такої пропозиції, оскільки контрабанда отруйних та сильнодіючих речовин дійсно, в першу чергу, створює загрозу саме здоров'ю населення.

Окрім того, з огляду на загрозливі масштаби поширення наркоманії у світі, збільшення кількості наркозалежних громадян України, тенденції зростання обсягів наркотичних засобів та психотропних речовин, виготовлених в Україні, та з метою недопущення перетворення України на країну-виробника наркотичних засобів та створення розгалуженої мережі нарколабораторій доцільним видається посилити державний контроль за інструментами та обладнанням, яке може бути використано для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Під обладнанням, призначеним для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, потрібно розуміти апарати, пристрої, прилади, за допомогою яких ці засоби й речовини виготовляються (наприклад, конденсаційна труба, випарник, генератор пари, прес, необхідні для виготовлення гашишу), чи окремі вузли, деталі відповідного агрегата (наприклад, насос для відсмоктування фільтра при перегонці опію). Використані для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів побутові предмети (кухонний посуд, млинок для кави, м'ясорубка тощо) обладнанням, призначеним для цієї мети, за змістом закону не визнаються. Не належать до зазначеного обладнання і такі предмети медичного призначення, як шприци, стандартні флакони для розфасування ліків, скляні відвідні трубки та ін. [7]. Визначення

поняття “інструменту, що може бути використаний для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів” сьогодні в законодавстві України відсутнє.

Сьогодні КК України у ст. 313 передбачає кримінальну відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням. У свою чергу, диспозиція ч. 1 ст. 305 КК України передбачає вичерпний перелік засобів та речовин, що є предметом цього злочину, тому наприклад, контрабанда обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин, у разі наявності відповідних підстав слід кваліфікувати за статтею 201 КК України [10, с. 904].

Встановлення дієвого державного контролю за такими інструментами та обладнанням можливе шляхом прийняття окремого підзаконного нормативно-правового акта або ж внесення відповідних змін до Переліку обладнання, яке використовується для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та підлягає контролю (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 № 140), в якому передбачити удосконалений список таких інструментів та обладнання, переміщення яких через митний кордон України буде заборонено або обмежено.

З урахуванням викладеного та з метою подальшої рішучої протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, недопущення завдання шкоди суспільним відносинам у сфері охорони здоров'я населення, а також виготовлення в Україні сильних за своїм впливом на організм людини та небезпечних для її здоров'я висококонцентрованих препаратів, зокрема, синтетичного та напівсинтетичного походження, на сьогодні актуальними залишаються пропозиції щодо розширення предмету складу злочину, передбаченого ст. 305 КК України:

- отруйними та сильнодіючими речовинами;
- інструментами та обладнанням, призначеними для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Глушков В.О.

ЛІТЕРАТУРА

1. Музика А.А., Лашук Є.В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія / А.А. Музика, Є.В. Лашук. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 192 с.
2. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навч. посібник. – Харків, УкрЮОА, 1994. – 76 с.
3. Закон України “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори” // Відомості Верховної Ради України 1995, № 10 від 07.03.95, ст. 60.
4. Закон України “Про лікарські засоби” // Відомості Верховної Ради України 1996, № 22 від 28.05.96, ст. 86.
5. Стрельцов Є.Л. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів: склад злочину: науково-практичний коментар / Є.Л. Стрельцов, А.М. Притула. – О.: Фенікс, 2012. – 86 с.
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03 червня 2005 року № 8 “Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил” // Вісник Верховного Суду України 2005, № 6 від 25.06.2005
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 “Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів” // Вісник Верховного Суду України 2002, № 4 від 21.08.2002.
8. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
9. Сорока С.О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / С.О. Сорока. – Л., 2010. – 20 с.
10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2011. – 1280 с.